„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком, недељом, на целом табаку, а уторником на по табака.

Недељом излази уз „Заставу“ забавно-поучни лист „Завичај.“

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:

Са „Завичајем“:		Без „Завичаја“:	
на годину	16 ф.	на годину	14 ф. —
на по године	8 „	на по године	7 „ —
на ¼ године	4 „	на ¼ године	3 „ 50
		на 1 месец	1 „ 20

ЗАСТАВА.

За Србију:
(у сребру.)

Са „Завичајем“:		Без „Завичаја“	
на годину	40 дин.	на годину	35 дин.
на по год.	20 „	на по године	17½ „
на ¼ год.	10 „	на ¼ године	9 „
		на 1 месец	3 „

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жиг се плаћа по 30 новч. сваки пут.
ДОПИСИ шаљу се уредништву, а пресплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

БРОЈ 48. **У НОВОМЕ САДУ, У НЕДЕЉУ 26. МАРТА (7. АПРИЛА) 1878.** **ГОДИНА XIII.**

САЛИСБЕРИЈЕВА ОКРУЖНИЦА.

У прошлом броју саопштили смо у изводу окружницу лорда Салисберија, коју је управио на посланике енглеске код страних дворова. Због важности, која се приписује тој окружници у европској преси, враћамо се овде на исту.

Салисбери изјављује, како британска влада јако жали, што Русија нехтеде пристати на захтев, да се цео св. стевански уговор подвргне европском конгресу на решење. Салисбери се ставља на становиште париског уговора од 1856. год. и декларације од 1871. године, па изјављује, да свака тачка св. стеванског уговора вређа и руши пређашње постојеће међународне одношаје, који су постали услед горе наведених уговора. По св. стеванском миру поникла би моћна славенска држава на истоку а под контролом Русије. Поседом важних лука на црном и егејском мору, Русија би задобила превлађујућег уплива на тим водама у погледу својих политичних и саобраћајних одношаја. Да се прикрије британска себичност, лукави Салисбери баца семе неслоге међу источне народе и истиче грчко племе, наводећи, како ће исто утонути у славенској већини, кад би ова тако загосподарила. Салисбери наводи даље, како би та нова бугарско-славенска држава у самој ствари била по руском политичном уставу удешена, јер би јој владу Русија бирала и увела управу и државне установе. Салисберију се не допадају ни оне тачке св. стеванског уговора, које опредељују реформе у Епиру и Тесалији и заштиту чланова православне цркве, јер потсећају на кучук-кајнарџијски уговор, који је збрисан париским уговором. Тај део св. стеванског уговора, вели Салисбери, умножиће уплив руске моћи на штету грчког и у оним пределима, где је претежна већина јелинског живља. Спуштањем велике Бугарске на обалу егејског мора одвојене су грчке, албанска и славенске покрајине од турске средиштне управе у Цариграду и тиме су изложене анархији. Они чланци уговора, по којима Русија присваја Бесарабију и Батум, а бугарске границе до црног мора проширују ти чланци праве Русију господерем над целим суседством црнога мора и Русија може, кад јој буде воља, да обустави европску трговину од Трапезунта до Персије. И ратна одштета по својој величини превазилази и исцрпљују снагу Турске. Начин одплате те ратне накнаде није опредељен и тиме је остављена могућност, да турску несависност сиђи терет годинама тишти, ил да се новим територијалним уступцима и уговорима турска политика у свему руској потчини.

Пошто је тако Салисбери све тачке св. стеванског мира проклетству и пропасти наменио, иде тај државник британски још даље, па вели: да нису само поједина опредељења тог уговора, за која Европа запиње, него све тачке скупа и њихово комбиновано дејство. Отоманска јурисдикција за Енглеску је у географском погледу од интереса. Области дарданелске, црног мора, персијског залива, левантијске обале и сујецког канала узнемириле би се до зла бога, кад би виделе, где се тако јако приближују предстраже надмоћне силе једне отоманској влади, тако, да им се њихова независност па и сам опстанак загрожава. Поједине тачке тог уговора на конгресу расправљати, које би једна сила изабрала и одвојила, то би по Салисберију била илузорна помоћ против опасности, које прете енглеским и европским интересима. Салисбери спомиње цариградску конференцију, која је покушала реформисање Турске, али који се покушај разбио о упорност портину. Признаје, да се сад више таким сретствима неможе испомоћи. Нужне су велике промене у међународним уговорима. Цел енглеске политике, по уверавању Салисберијевом, вазда ће бити та, да се успостави на истоку добра влада, мир и слобода у дотичним земљама. То се не би постигло на конгресу, којег би Горчаков унапред везао и ограничио, него само тако, кад би се цео уговор св. стеванског мира подастрео Европи на коначно решење.

То је та разглашена окружница Салисберијева. По томе се види, да би садашња енглеска влада хтела из основа да поруши ону зграду, коју Руси после толиких жртва св. стеванским уговором „предварително“ подигоше. Хтела би да поруши тако, да камен на камену не остане. На тако што могла би Русија пристати тек после каквог несретног рата. Достојанство и част славенске велесиле захтева, да се са заслуженим презиром одбије тако истицања оне државе, која је за време руско-турског рата потстицала подмукло Турску на очајни одпор, да је после изневери и пропасти преда, па се сад опет латила Грчке, да у новом облику стару песму понови. Ал све да претпоставимо оно, што је немогуће, да се деси чудо, те да Русија попусти захтевима енглеске политике, питање се намеће: шта би онда следовало? Салисбери на то не одговара у својој окружници. Енглеска влада каже само шта неће, а не износи позитиван програм по којем би она хтела, да се источно питање реши. Толико признаје, да се старо господство турско после ових догађаја више обновити не може, да су нужне велике промене у међународним уговорима. Какве би пак те промене имале бити, то Салисбера не спомиње. Оне фразе о доброј управи, о миру и слободи у источним земљама, то су само лепе речи, које невреди много, док се не претворе у практичне чине и живот сами.

Крај свега тога, што је тако јако истакнута противност између Енглеске и Русије, неможемо веровати у руско-енглески сукоб, нити у општи светски заплет. Ако је у позитивном енглеском програму главна тачка та, да оснажи грчки живаљ напрема славенском, пошто напушта Турску у западним покрајинама балканског полуотока, онда ту мету своју може велика Британији и без сукоба с Русијом постићи. Просто ће имати Грчка да ратује против Турске, па ако сама не успе, на вољи је Енглеској, да оружано подпомогне борбу јелинску за ослобођење од Турака, као што је Русија помогла српску борбу. Ту ће дакле Енглеска имати с Турском, никако пак с Русијом посла, осим, ако би се машала преко бугарских граница, које су у св. стеванском уговору постављене. Иначе Русија не може имати ништа против ослобођења и уједињења грчког народа. И тако се говори, да је то давно у програму источне политике руске. По томе руском програму имала би се западна Турска тако уредити, да се осим велике грчке краљевине подигне још и албанска кнежевина под секундогенитуром аустријском, а Босна и Херцеговина да припадну српским кнежевинама. Тим би се начином те западне турске покрајине отргле анархији и предале миру, поретку и слободи, а тиме би се донекле задовољило и енглеским и аустријским оправданим државним интересима. Турској би у Европи остала Тракија са Цариградом и Једреном и власт њезина у том крају била би сабранија и могла би од Европе гарантована бити.

Против свега тога руска политика са гледишта народносног принципа не би ништа имати могла. Тим начином само би источно питање решено било на задовољство свих народа. Нека дакле Енглеска пође на посао, нека омогући, да се грчке заставе у грчким, а српске у српским покрајинама развију. Русија ће стати, па гледати, уверена будући, да ће тако њезин „прелиминарни“ св стевански уговор усавршите се и постати дефинитивним.

ИЗ ГОВОРА ИВАНА АКСАКОВА.

У седници московског „словенског благотворителног комитета“ 5. (17.) марта о. г. држао је Аксаков беседу, у којој је између осталог ово рекао:

Човек би се могао разлогом радовати, кад не би политички обзор био застрт тмастим облацима. Да богме да се не може сумњати, има ли Русија снаге, да присили друге, да поштују и извршују услове мира; да ли ће пак ти услови донети балканским народима жељен и потребити мир, о том да како да не може човек бити уверен. Заиста била би велика погрешка, кад би се човек дао у радовање, а овамо још није решена судбина Херцеговине, Босне, Старе Србије, Маћедоније и хришћанско-грчких покрајина, које се (ове последње) поново крве с Портом. Да, човек се не може ни од жалости отргнути, кад помисли, како су слабо задовољени и они, који су први поболи заставу ослобођења и заподели свети бој, а то су: Босна, Херцеговина и најзад кнежевина Србија, која се у два маха пустила у бој и год. 1876. морала сама подносити сав бес турске силе.

Истина бог, није Русија томе крива, него једино друга сила, али баш у тој причини скрива се клица новим заплетима.

Војничке претње Аустрије и Инглеске не ће истина уђуткати Русију, али Русија и пак не може равнодушно сносити слепу завист, која снује плетке и измишљава зачкољице само за то, не би ли наудила словенској слободи, словенском праву, и која неспорно иде за тим, да раскомада јевропску Турску и да се докопа Дарданела. Дипломатија снује конгрес, па по што ми не канимо наше услове мира подврћи никаковој цензури, то је крај дипломатским смутњама још не познат, но и пак не навешћује весело доба.... Неда се спорити, да ће доћи на дневни ред ново питање, ако суседна држава пређе из претње у јавну акцију, то јест, западно словенско питање....

По што пак ни на Балканском полуотоку није баш васпостављен мир и по што од западне Јевропе ваља очекивати поговора на само питање о границама Бугарске, то ћу се, господо, погледом на ту неизвесност, погледом на тај несносни положај (који у осталом не може дуго потрајати, али и пак смета радњи наше отаџбине у где ком правцу) махнути посла, да означујем програм нашем будућем владању, него ћу бити слободан, да вас опет сакупим, како се колико, толико рашчисти политички обзор. То ћу толико пре учинити, што немамо о Бугарској подробних вести, које би могле дати јасна значаја нашем будућем владању. Но ни те вести не ће зар дуго изостати.

Сад пак прелазим жалосну догађају, који је особито важан не само за нашу отаџбину, него и за сваког, ком јако на срцу лежи судбина Русије и целог словенског света.

Ми смо позвани, да на путу смрти и не чувене патње свршимо свето дело, да пробудимо своју словенску браћу у нов живот. Бугарска земља натопљена је руском крвљу. На руским костима подигнута је Бугарска. И ту скоро, истом се је свршио бој, обележен је свечани чин њезина ослобођења и њезина позива у самосвојан живот великом руском жртвом. За темељ новој грађанској и политички самовласној народ. згради ударио је себе сама ђенијални неимар, човек, који беше обдарен вишим подобностима. Освивачу и уреднику те нове, од Русије подигнуте Бугарске, из ненада узе живот живчана капља у месту Св. Стевану на погледу Цариграду и Св. Софији, и то баш 19. febр. (3. марта), дакле оног истог дана, кад је мир потписан, и у оном тренутку, кад је после дугих и небројених напора могао рећи сам о себи: „Посао је готов, учинио сам јунаштво“. Смрћу Черкаског не изгубисмо само мудра човека, корисна држави и човечанству, него изврстан дар, јаку снагу, која се не може накнадати....

КОД ЂЕНЕРАЛА ИГЊАТИЈЕВА.*)

Ушав ђенералу Игњатијеву, прими ме он пријатно као старога знанца; међу тим сваког Словена, особито јужног, с којим се и није никад видео, дочекује он пријазно као стари знанац.

„Ви сте дошли к мени као пријатељ, а не радознао новинар, јесте? рече ми. Но станте! Како ћемо разговарати? Ја говорим немачки редко и лоше; а неби нам ни доликовало разговарати туђим језиком; ви разумете руски? Добро, а ја разумем хрватски; ја ћу говорити руски, а ви хрватски па ћемо се добро разумети“.

Овако је говорио, водећи ме фотељу, ђенерао Игњатијев је човек повишег узраста, покрупна стаса округле и у велико развијене главе, с плавом на челу проређеном косом и плавим брком, а кад говори то незнаш, шта му се чаробније прељева, да ли сјајно око, да ли брза реч, да ли осмејех што му је увек на устима. Французи су рускога државника назвали „charmeur“, може бити иронично но он збиља очарава човека, с којим говори.

Од како смо се последњи пут видели, узе он опет реч, много смо се променили; но још су више променили се одношаји Европе. Ја нисам спавао ових десет година, те сад могу с неким задовољством гледати на свршен део мога посла. Тежак камен свалио се с груди Словенству; жали боже има руку које га хоће да зауставе. Ја би их радо уклонио.

Сад се много пише о мојој мисији у Бечу; веле, са страха од Енглеске ја сам дошао, да бог зна шта понудим Аустрији, да је одвратим од Енглеске. Можда и ви тако мислите. Сви се варате. Русија би могла само оним другога нудити, што сама има, а она на истоку нема ништа, до успомене на големе жртве и задовољство, да ће земље балканске започети сретнији и човечнији живот.

Овако смо свему свету говорили пре рата; који су се бојали за себе, обрекосмо им, да ћемо уважити њихове интересе; Сан-Стевански мир изпуњује на длаку наша обећања.

У великом чуду слушасмо одавде, да се Сан-Стефански мир не може признати, јер вређа интересе Аустрије. О тим интересима говори се вазда у опште, неопредељено. За вољу Аустрије, а на моју жалост остају Црна Гора и Србија незнатне земље. Бугарска ни за по века неће бити ни потпора ни опасност. Босна и Херцеговина са свим су отворене монархији. Њој стоји на вољи, које ће жељезнице градити до Црнога и Егејскога мора, какви ће уговоре трговачке и царинске склапати у том с Аустријом.

Но уплив трговине и промета ствара политички уплив и моћ. По чему се дакле може рећи, да је наш уплив свемогућ постао, да смо прегазили у чију сферу моћи, да смо изпресецали одношаје снаге. Може бити тим што смо у новцу и људству поднели толике жртве, да они народи буду слободни и наше жртве тим захвалили, што су често туђе упливе и одношаје снаге против нас подупирали, и који никаква јамства недају да тога и у напред неће учинити?

Имали и каква основа говорити о нашем упливу, може се о њему говорити у том смислу, да је наша војска одржала побједе, и да ослобођени ови народи гоје за нас симпатије. Које наше концесије могу избрисати сјајност наших победа? Који параграфи и какви уговори могу установљавати, да се имају или немају симпатије. Што ми можемо у то име учинити, да се симпатије балканских народа окрену Аустрији?

Сан-Стевански мир није могао моралних ових живаља и међународном одношају нормирати. Сан-Стевански мир у Јевропи нам ни чега не даје; он ствара природно стање, и даје нешто балканским народима, који ту станују од много векова, негда као господари, после као мученици, у сваком случаји вредни, да им се остави људско и народно биће, а они ће увек бити најбољи пријатељи оном ко их у том буде најбоље подупирао; а ми ником не можемо отети прилику, да си њихово пријатељство стече и свој уплив, сферу своје моћи преко њих рашири.

Моја је намера и жеља, о свем том потанко се разговати с овим државницима и надам се повољну успеху. Рат међу Аустријом и Русијом био би право безумље, неправедан, ако Аустрија мисли освајати, док се ми сваког освајања драговољно одричемо, прем да смо из голема рата изашли као побједиоци, безмислен, ако се има водити за циљи, који се само моралним оружјем постизавају; у сваком случају такав рат, у којим се велика једна царевина на коцку ставља.“

„Је ли истина, да љута болест коси вашу војску“ упитам га ја.

„Није истина. Некоји листови уживају у том, да све зло о нама пишу. Наши су генерали глупаци, наши официри пијанице, наши интенданти лопови, наши војници глупе кукавице. Сад нам шта више и помор у војски наручише. Истина је то да боље војске у свету нема. „Чудеснаја армија!“ дигну он поносито свој звонки, моралном снагом засићен глас. На почетку рата храбри наши генерали, не ратовав великога рата за двеест последњих година, не знадоше задржати орловскога полета, хотећи у један мах згазити Дунав, Балкан, Цариград. Само ту лежи узрок првим нашим неприликама. Сада је храброст у руци искуства. Немамо ми само једнога Гурка, Скобељева, Радецкога, Струкова итд. Ни када нећу заборавити утиска и поноса, којим сам се заносио, гледајући ту војску у с. Стефану, кад јој се навести подпис мира. Од сваког војака, мислиш, створио се змај љути.

У наше се резерве још није ни дирнуло; сад устројавамо земаљску обрану; кад се устроји, а то ће бити до скора, би ће је до близу милијун. Ви ћете одатле и сами разумети, да нас ни чије пре-

*) Извештач „Обзоров“ састао се у Бечу с Игњатијевим и саопштио је у истом листу овај разговор.

тње не могу навести, да оставимо на цедилу балканске народе и њихову слободу, за коју смо већ толико жртвовали.“

И то говорећи чисто се пружио, чисто је порастао генерао Игњатијев. У његову енергичну погледу канда сам смотрио сву поноситу одлуку и снагу Русије.

Што смо говорили о Хрватској није без занимивости, али стоји подаље од великог пута којим данас широко и громко корача политика Европе, па за то не ћу да то овде на јавност износим.

Ја сам знао, да се Игњатијеву жури, те дошав к њему, више да га поздравим после нашег кратког познанства године 1868., него да га мучим запитквањем за ствари, којих он и онако неможе сваком одкривати. ја му се после једно по сахата разговора поклоним и препоручим, дивећи се човеку, који тако рећи носи на свом рамену Русију, разплеће замршено клупче словенско и гледа у очи целој Јевропи, а не видиш му ниједнога трачка каква замагљена нимбуса, у који државници обично савијају своје главе, да им се чудиш скривеној босанској мудрости. Игњатијев је сав савцат простодушна љубазност и искреност.

„Ви сте Аустријанац, довикну ми, када сам већ до врата доспео; надам се, да ћемо се опет овде видети, но као пријатељи!“

Вратив се к његову секретару, дворском саветнику Басилију, човеку малену, црних очију, црне косе и црне масти и погнуто савијена носа, по типусу ориенталца, нађох тамо врло занимива госта, кому се не бих надао. Човек мален, дробан, сићушан, јаке, црне косе и таквих бркова, јевропски обучен, — нитко не би у њему слутио црногорског прослављеног јунака, војводу Божидара Петровића, који по што је на врлетној хриди мачем војевао за Црну Гору, сада у Бечу на салонским паркетима за њу ради изкушаном мудрошћу и поверењем свога кнеза.

„Војводо, ваш је мучан задатак овде,“ рекох му ја.

„Ево две су године прошле, што је народ под оружје, а сад се огледа за плугом и мотиком, да се може сам прехранити. Ја бих му рад то изводио, а пролеће већ почиње. Но и то је у божјој руци.“

Ово је све, што Црногорац хтеде рећи о политици, а ја сам од пре знао, да ћеш у залуд питати Црногораца, о чем он не ће да говори.

Мислећи, да би ови редци могли занимати, предајемо их јавности.

ИЗ ЛИСТОВА.

„Ил Ћитадино“ у бр. 70. од 22. марта донио је овај уводни чланак. Ма да се ја не слажем са неким његовим назорима, у преводу предајем га нашој јавности с кратким примедбама.

Тешко питање.

Под овим насловом „Ил Пополо Романо“ испитује садање услове Босне и Херцеговине и занима се о будућности тијех двију покрајина, које имају важну улогу у великом источном питању. Ми преносимо проучавање римског дневника, јер смо уверени, да ће их са коришћу читати сви, који се занимају са судбом двију покрајина.

Ако се обазремо на повесницу Босне и Херцеговине, видимо, да тамо представљају и врше власт султанову паше и отступници бегови (Patrici) који су учињени феудалцима, за награду њихова одпадништва. Ти одпадници гори су Турци од правих Турака.

Више пута са ферманом царским нашиљаху се крвожедни јаничари на седа босанска, да жаре и пале, али осјетише колико вриједе мостарске слбље димискије у рукама тијех планинаца. Више је пута граховско блато од мусломанске крви зацрвењело, а Требиње било опсједано четама рајиним.

Каква је била, каква ли ће бити награда, коју судба скрива народу, који је јасно доказао, колико љуби свету земљу својих праотаца, и како тежи да учествује у благодетима људске просвјете, тражећи најпре слободу и независност прађедовску.

Ово је питање, на које није лако одговорити, за то ваља најприје проникнути, какве су у ствари тежње та два народа. (Један је народ, двије су покрајине. Пр.)

Слобода је обични сан свакоме, али слобода оће да нађе најприје своју главну, чврсту основу у опћем натјецању напрезајућих се честица једног истог племена, које је спојено језиком, писменима, предањама и вјером, да може представити једно цјело, које чини утисак на све дипломатске планове и на ратне спреме, уперене на њега.

Сад, ако оћемо да се држимо повјеснице и свију исказа, по чему један народ носи подрекло своје, ваља признати да је најразборитије и најприродније рјешење за Босанце и Херцеговце: јединство са Србијом и Црном Гором, са којима су заједнички вјековима живили, са којима су моћни били, под царевима својим, са којима нису без славе пали на бојном Косову. Сједините оне двије гране славенске, или дајте им независност. Или сједините их са двама подмладцима славенским или дајте им независност, да могу ступити у савез јужних Славена, како ће Босанци и Херцеговци моћи изићи на природни пут, тако ће њихов развитак бити извјестан по уређењу народних предања.

Према томе има друго успоређење, које заслужује пажње. Ако на истоку и југу двију покрајина живе славенски народи, који под једнакими условима, својим опћим невољама везаше се чврсто са Босанцима и Херцеговцима, ваља знати да на северу у Хрватској и Славонији живе други славенски народи, који су у тјесним одношајима са Босанцима и Херцеговцима: писменима, језиком, просвјетом, предањем и који састављају чест гране илиричке, стабла славенског. (Илиризма нема више ни тамо ни амо. Пр.)

Они су народи под другим условима него Срби и Црногорци. Прилагодили су се аустро-угарској монархији, с њоме су своју судбу свезали и заједнички саобраћај преко савски обала, између аустријски Славена и њихове браће Босанаца и Херцеговаца повод је био, да се ови удаље од своји тежња и обрате своје наде к Аустрији, као некој будућој ослободитељки. (Херцеговци далеко су од Саве, не иду тамо. Срби Босанци и Херцеговци никад нису очекивали, нити очекују слободе од Аустро-Угарске, већ од Србије, Црне Горе, најпослије од велике Русије, не од какве друге силе. Знаду они, како им је браћи тамо, пак тога добра не желе и не ће ни по што. Пр.)

Аустрија није се опирала овоме току, већ поштовала и подхрањивала осјећаје ових народа, и настојала, да одржи у њима уплив азбурске монархије, који је старији од карловачког мира, кад су од великог дијела Босне и све Херцеговине направљене биле двије кнежевине, зависиће од Аустрије. (Нити су Босанци надали се чему од Аустрије, нити се могу чему надати, до њемчења и помађаривања, нити је Аустрија, ни Мађарска других тежња до ових имала. Сила једна, и друга не обвезује на љубав и оданост, већ за врјеме на покорност спољну. Пр.)

Коме ће се од ова два народа наклонити жељна срећа? Можда ће најскорије време показати, ма да је значајан знак прелома, и вјероватно је, да ће се тој остварити, по врло разгријаном јавном мњењу у Аустрији, за војничку окупацију тијех покрајина, као стварно јамство против устројства велике државе славенско-руске, од Ђејског мора до Дунава, и од црног до јадранског мора. (Свак је господар зидати и поправљати своју кућу. Господар у туђој кући не може опстати, кад га млађи не ће да слушају. Пр.)

Која му драго судба била са Босном и Херцеговином, о којој се на све промишља што мора означити тачку за оне преинаке, које спомиње четврти чланак уговора св. Стевана. Ту треба дубоко проучити друштвене услове, особито оне, под којима се налазе поменуте двије покрајине.

Добро је рекао Барбанти у својој драгоцјеној књизи „Србија“. Да је с малим босанско питање сасвим друштвене, а не политичне природе. (Босанске усташи ево трећа година, прољевају крв, за вјеру, слободу и јединство са Србијом, не за друштвене одношаје. Слобода поправи све, па и друштвно стање и размирице. Пр.)

То је повјесничка посљедица данашњих услова. Послије несретног покушаја Томашевића, наследника босанског престола, хришћани изгубише све, босански бегови, да очувају господарство у земљи, пристадоше на турске понуде, одрекоше се прађедоске вјере, и у име султаново постадоше прави феудалци срезова. Њима пристаде земља, војска, управа и самовољно скупљање пореза.

Ови положај, узрок је, да бегови угњетавају хришћанску рају. Независно беговско господарство узрок је међусобне борбе, грађанског рата, потуричког нерада, а мало по мало и опћег.

Отуда је назадак, убоштво и несносно друштвено стање.

Турско царство тежило је, да беговима одузме дароване повластице, али кад ови у томе назреше централистичну цариградску намјеру дигоше се на оружје, за одржање господарства свога. Тад султан помогне устанку Карађорђеву и Милошеву, у Србији и Босни, који су се дигли били и против угњетача бегова, али увидивши наскоро, да је покрет славенски важнији него што је он мислио, опет поврати повластице беговима, да буду с њиме, и тако феудална система опет учврсти се, почетком овог вјека. Око 1850. покуша се опет усредсређење, које изазове на устанак самовољне бегове, који се ругаху с Портом, док њихов коловођа јањински Али-паша не изгуби главу. С њиме паде и заснована моћ. Од тога доба (1853.) по већој чести бегови изгубише своје повластице, али им испаде за руком, да хришћанима одобрена права остану мртво писмо, а раја и сад јадно робље.

Било, да у Босни и Херцеговини надвлада струја српска, или црногорска; било, да се аустријски планови остваре. (Не могу се остварити без опасности аустро-угарске, па кад то било, јер сви народи, који живе на полуострову балканском не желе и неће страног господарства, турско им је додијало, упропастило их и половину затрло. Другу половину упропастило би ново господарство, неприродном културом, занешеним језуитизмом, политичним притиском, корупцијом моралном и материјалном. Под туђим господарством, неодвисном уму, неда се ни мислити, о народном узгоју, развитку, просвјети, самосталности, ни о будућем опстанку народа, другог подрјекла. Господар хоће слуге, а неће дружине у самовласној кући. У томе су начелу сложна сва племена на европском југоистоку, изузевши малину римокатолика Срба, по чувству Хрвата, који у препорођају истока, у сљепом заносу своме, назиру пропаст своје вјере и више страхују од братске слободе него и од саме турске силе. С тога рачунају на дневни живот, на будући као народ, ни мало и никако. — Прим. пр.) Било најпослије да остане како и јест, са побољшањем, очевидно је, да прије свега треба озбиљно мислити о друштвеном преустроју, и томе, што ће дати плода, у развитку моралном и материјалном, у оне двије покрајине, које по положају географском, по изврсним условима зрака, за големе благодати земље и ископина, позване су да заузму важно мјесто у новоме уређењу европског истока.

Б. П.

— О руско-турским положајима имаде „**Дели Њус**“ овај телеграм из Цариграда: Руси држе поседнуте ове тачке: од св. Стевана северозападно кроз села Нимфус, Аипас, Калфаго и св. Ђурађ западно мимо шуму Домосдереку према Богаскеју, а одатле до Ак-Бунара на Црном море. Ове тачке малом променом били су они заузели, кад су дошли у Св. Стеван, али Турци напустили су свој положај у Каваку на Црном мору на крају Босфора, тако да Руси, ако хоће могу тамо ући. Тај помицај турске војске догодио се очевидно у сљед бујукдерских замршаја, а то је једина посљедица нашега умешања у ствар; ал чудновато је доста, да Турци учвршћују своје положаје у правцу Дауд-пашине бараке т. ј. своје лево средиште.

„**Тајмс**“ потврђује, да су Турци оставили своје положаје на Воспору. Телеграфише се да је захтевао руски дипломат Нелидов од турске владе, да одашље енглеску флоту; Порта се обратила на инглеског посланика Лејарда, а овај одговори у име своје владе, да енглеско бродовље не ће садањи свој положај оставити све дотле, док Руси не отиду од Цариграда и његове околице. „Уверавају ме, додаје дописник „Стендера“ од кога вест ислази, да Руси неће оставити Сан-Стевана. Они ће остати, док се ствари Јевропе, што се истока тиче, не уреде. Ралне драгонске пуковније и неколико батерија дошло је у Деркос, где Руси утврђења дижу и топове постављају. Како чујем, кане они од Деркоза прећи на азијатску обалу и тако завладати улазом у Воспор“.

— Званични лист руског државног канцелара „**Журнал де Ст. Петерсбург**“, приобћује споменицу румунске владе о бесарабском питању, те одговара на њу овако:

Саопштавамо тај документ, да покажемо, како код не зрелог народа страначки дух помућује суд и онемогућује споразум. Опровргавати те заблуде, сувишно је, то би значило, држати их за озбиљне. Ми се задовољавамо тим, да Румуне, пошто су зар заборавили, подсетимо:

1. да онај део Бесарабије, који је 1856. био узет од Руса, није био уступљен Румунији, које онда није ни било, нити сједињеним кнежевинама, и то се није догодило на темељу каквог наслова или права, већ једино и само за то, што је Молдавска била и најнезнатнији и најбезопаснији сусед онога земљишта, које су хтели од Русије одузети.

2. да је уговор од год. 1856., на којем је темељу оно земљиште придељено било Молдавској, и који чини једини наслов на посед Молдаве, био повређен од свих оних, којих се тицао;

3. да не постоји више пел, ради које су власти 1856. од Русије тражиле, да уступи оно земљиште и која се у том састојала, да се осигура слобода пловидбе Дунавом. Та слобода данас је подпуно призната и зајамчена од свих власти свим правима и материјалним средствима;

4. да је претензија румунске владе, да се развитак бродарства и трговине на доњем Дунаву имаде приписати чињеници, што је бесарабска обала уступљена Молдави, једна од оних претераности, које прекорачују меру, која је допуштена у озбиљној расправи. Тај развитак беше наравна последица слободе ушћа реке; а ту слободу изведе су радње јевропског поверенства и милијуни, који му уз јамство јеуропејских власти беху стављени на расположење;

5. напослетку, непоричући подпоре, коју је румунска војска давала руској у рату, морају се избегавати патриотичке претераности и ствари свести на њихову праву вредност. Када је рат неотклонив постао између Русије и Турске, Румунији преостадоше само три излаза: да прогласи своју неутралност и даде је признати од Јевропе, да маршира као турски вазал са својим сувереном или да се прикључи Русији.

Румунска влада покушала је најпре прву од тих комбинација не обзирући се ништ на општу ствар источних хришћана, коју је Русија одлучила бранити. То јој није пошло за руком. Јевропа која се одрекла гаранција уговора од 18. марта и специјално оних од 13. априла 1856. не беше склона ратовати, да брани румунску неутралност. Војевати с Турцима против Руса и дати си наплатити

ЛИСТАК.

О ПОСТУ.

(Наставак.)

Из свега се види, како је нужно имати здраву воду у јела, као и за пиће, и онима који је с вином ил у јелима у крв примају, као и онима, који је пресну и који само њу пију, особито старијима, који од неваљале воде већма пате, и женама и деци, јер су слабији, — и како је нужно, да се пази, особито на оне бунар воде, откуда сиротиња воду троши, код које пре болести букну и редње, и на оне бунаре, из којих школе и касарне и велике гостионице воду троше, и где је јагма за водом, — и да сваки зна, па да ни к усти не принесе воду, у којој има амонијака или салитаркиселине, јер су остатци од лешине, те отрови за крв људску. На све ово да се то боље пази, што се посведочило, да се редње и помори боље овим загуше, него самим чишћењем ђубрета и десинфекцијом.

Најбоље би било, кад би умео сваки сам да лако дозна, је ли ова ил она вода здрава, особито домаћица, али тог начина још до данас нема. Очи и нос и језик, те чуваре своје, људи су забаталили, те негу њима пресуђивати воде ни по бистроћи и мутноћи, ни по мирису и кусу. Има мутних вода, а невиних; а има бистрих, а пуно нечистоће, — и колико су оне мутне одвратне, толико су ове бистре намамљиве и преваре и шкоде, за то је нужно испитати.

Вода у којој се, кад постоји нахвата талога или знакова на стаклету, неваља за пиће. Вода у којој има ма каква мириса ил задаха не ваља. Не ваља ни она, која има ма каква куса, и од те сваке ваља се чувати. О свакој води, која почне да удара, кад застоји, или се замути, може се извесно рећи, да је нездрава; исто тако и о свакој, која се на ватри прогруша. Али је све ово недовољно и мала сигурност за човека, који улаже своје здравље и живот. Микроскопско је прегледање воде важније, и може свакога да о стању воде сила научи, те ваљало би да се одомаћује. Од како се многом случају од тифа срдобоље и колере ушло у траг, да долази од пијаће воде, из овог ил оног бунара, и нашло, да се у те бунаре изливало ђубре из изода кроз пукотине у земљи или кроз покварене олуке, — одо то доба је и анализа и лакша и сигурнија изашла, и данас се у свакој апотеци за сваку воду може на извесно рећи, која је за пиће добра, а која није. Данас имају све веће вароши комисије, које пазе на пијаћу воду, и држе плаћене хемичаре, који воду и сва друга пића и јела прегледају, па сад се тек види да то сачува народ од силне болести. Данас се хвали дифениламин као најосетљивије сретство, којим се у капљи воде ако има ухвати салитаркиселина, а дефиналима може сваки имати.

У осталом сви ваља да пазе: да је око бунара што већа чистоћа; да нема каљужа, које и бунарводу отрују; да никако кишница с ђубрета до бунара не дође; да су судови, у којима се вода држи чиста, дрвени судови да су изнутра опаљени, да су зидови од бунара чисти, да не расте маховина ни травуљина по њима: да су и цеви кроз које вода тече здраве. При копању бунара да се пази, да су што даље од изода и ђубришта, особито ако је земља крта. Како су најбоље бунарводе у песку, да се на тим гредама више бунара копа, него на гредама од тресета и друге нечисте земље. Американци обасипљу назидане бунаре за хват и више унаоколо чистим песком и угљеном као (филтром) цедилом, и држе така цедила испод бунардула, и домишљају се људи свакојако да до боље пијаће воде дођу, па почињу да и из изворвода излучују креч и да је од осталих минерала чисте, а чувају се од сваке воде ако најмању сумњу имају, јер знају, да је људска крв осетљивија од свих хемичарских реагенција; и од како се посведочило, да је у свима варошима знатно попустила редња од тифа срдобоље и колере, и да се умирање за много ‰ смањило, од како су боље пијаће воде доведене, од то доба и мања места старају се, да до боље пијаће воде дођу, не жале никојих трошкова начинити ни дугова, за ову прву над потребама и броје ово у највеће задужбине. И доиста, кад се ставе на рачун све болести и самрти од нечисте пијаче воде, онда се види, да ни који откуп није велики ни онда, кад би откуп само на годину дана био, а камо ли, кад је за векове. На истоку су од памтивека оне држали за веће добротворе, који су ваљане чесме отварали и бунаре, него оне, који су дизали шпитаље. Вароши близу планина, доводе добру пијаћу воду из планине, ако има, ма пошто била, а поред већих река лежеће вароши вуку је с најчистијих места из реке и чисте, па у варош воде; а које немају тога, копају велике бунаре на најчистијим местима и гредама у пољу што даље од варош нечистоће и отуда је у варош воде, те тим се од болести искупљују, а друкче све више пате, и мора се сваки само тврдоћи човечје нарави да чуди, која оно све а за онако дуго време уме да однесе; јер другче не би можно било опстати људима у варошима. У осталом, ма како да може човек да се научи и на нечисту воду, као и на затворен и смрдљив ваздух, али га то ни другче не пролази без казне, а особито у време редње.

С тога има лекара, који светују, у време редње не пити пресне воде, него ту потребу подмирити водом куваном у чорби, ил пићем млека ил јелом воћа, чиме су доиста људи сигурнији, — и има их, који препоручују, да се пијаћа вода узвари и ухлади, чиме се већина оних клица од биља и животиње и отрови убију, а коме би била отужна, томе светују, да дода у њу шећера ил лимуна ил другача кисела сока.

Данас има свакојаких цедила, и многе их куће држе, те пијаћу воду процеђују и чисте, особито

цену своје помоћи имало би то зло, да Румунију доведе међу две ватре и начини бојиштем обеју ратујућих странака. По што пак није било вероватно. да ће Турци коначно победити, то би Румунска морала платити ратне трошкове. Даде се докучити, за што се одустало од такове намере.

Преостала је дакле још трећа комбинација. Али то није била никакова жртва или дело румунске, пожртвованости. То је био рачун који је био овлашћен.

ИНГЛЕСКИ ПАРЛАМЕНАТ.

У доњем дому 16. ов. месеца одговори министар Харди на питање Хартингтоново: да је нужно позвати под оружје прву и другу резерву; у понедељник ће се на сву прилику поднети о томе краљичин акт, па ће онда изићи прокламација којом ће се позвати нужне резерве.

На питање Куеново и Чајлдерсово одговори Харди: Прва класа резерве има близу 13.000 људи; друга класа око 25 до 30.000 људи. Народна војска спојиће се са стајаћом тек онда, кад се експедиција крене у иностранство.

У горњем дому изјави лорд Дерби: да је дао оставку и краљица је уважила, но он ће вршити своју дужност и даље, док се на његово место други не постави. Што се тиче садашње спољашње ситуације, рече Дерби, да се не може упуштати у диференцијско питање не одобравајући. Кабинет је учинио озбиљну и важну одлуку на коју он пристати не може. Да би се отклонила сумња, он наведе, како не сматра, да су предузете мере нужне и да неизбежно воде к рату. Дерби држи, да пређашњи његови другови, као и он, желе да се одржи мир јевропски; но он не може намишљене мере сматрати као мудре у интересу мира, као нужне ради сигурности земље или као оправдане спољашњим приликама. Чим парламенат усвоји те мере, он ће бити готов, да оправда свој поступак. Захтев инглески односно конгреса није био узрок оставци његовој. Дерби жали што су настале сметње, те не даду да се конгрес састане; али томе није крива Инглеска. Спорно питање не тиче се ни форме нити речи, него се тиче праве стварности. Конгрес не би вајдио Инглеској ништа, кад дискусија не би била стварна, него само илузорна. Боље је и не држати никакав конгрес, него га држати, па да се разиђе због неотклоњених диференција.

За тим рече лорд Биконсфилд: Краљица је сад изгубила једнога од најспособнијих својих саветодаваца. Само они који су радили с њиме, кадри су оценити способност његову. Биконсфилд спомену, како су за 25 година постојали пријатељски одношаји између њега и лорда Дербија, па изјави: како се он изнајпре устезао, да детаљно каже основ овоме кораку, који је по лорда Дербија врло замашан а по дом врло интересантан и важан, па и данас се не би дотицао те ствари; али зна из искуства, да непотребно прикривање може много шкодити, па сматра за своју дужност, да данас каже ово: Држи се да конгреса неће ни бити због узрока које није нужно сад напомињати, јер је и сам лорд Дерби рекао, да због тога није дао оставку; дакле, у овако време, кад је равнотежа у средиземном мору поремећена и кад нема изгледа, да ће се конгресом изравнати та равнотежа, влади је дужност, да промисли о нужној сигурности, како би могла огромне неповољности дочекати, или се очувати од њих. Дакле, у интересу мира и ради заштите права британске царевине сматрали смо за своју дужност да препоручимо сазивање ресерве, и парламенту ће се поднети акт о томе. Чим се то учини, онда ће дом имати прилике, да дискутира политику ових мера и поступак владин. Биконсфилд веома жали, што тад неће бити потпоре од стране лорда Дербија, сажаљева што се десила таква несугласност с Дербијем, али вели да ће се његова боља утолити само тим уверењем, што је краљици препоручио политику, која је нужна за одржање њезине државе, за слободу Јевропе и величину и сигурност земље. (Одобравање.)

У седници доњега дома, од 17-ог овог месеца одговори на питање Хартингтоново Норткот: Што се по јучерашњем обећању не подноси дипломатска преписка, то је због тога што још неке силе нису одобриле да им се акта публицирају. Он се нада да ће се преписка сутра дому поднети. Цела садржина казује се у ономе што је јуче прочитано. Норткот се нада, да ће се краљичин акт о резерви поднети у понедељник (20-ог овог месеца). Дебатовати може се у идући понедељник; јер по чем је то први пут да се такав корак предузима, требало би да се добро одреди најбољи начин поступања.

У горњем дому на питање Гренвилово одговори лорд Биконсфилд, да обећана кореспонденција не ће обухватити само преписку с Русијом, него и акта што се тичу аустро-угарских предлога о конгресу.

На вечерњој седници доњега дома 17-ог овог месеца, напомену маркиз Хартингтон, да неби доста било, ако би се поднела дому само преписка с Русијом; морале би се поднети и преписке с Немачком, Аустро-Угарском и осталим кабинетима, како би дом могао промотрити не само положај владин, него целу ствар а нарочито положаје других сила. Ово је тим пре нужније што је лорд Дерби дао оставку. Краљичин акт, који се у понедељник очекује, мора изложивши одношаје, или наговестити иминентан рат или кризу одвише замашну. Разматрање акта краљичина, које би требало што пре извршити, не може се учинити, док се тачно не зна стање ствари, а нарочито намере великих сила; влада је као и пре за време источних заплета изолирана. Дакле он пита, хоће ли се дому поднети сва документа дипломатска што се конгреса тичу?

Сер Стафонд Нордкот рече: Кабинет је тек 15. овог мес. разгледао последњи одговор руски и одлучио да учини последњи корак, због чега је лорд Дерби одмах дао оставку; решено је, да се одлука одма дому каже да се избегне неспоразумљење. Преписка што ће се поднети има све могуће информације. Сувишно би било дебатовати док се још не поднесе. Норткот одлаже буџетски предлог за 27 о. м., да би се могло у уторник дискутирати о краљичином акту. Влада мисли да је настало време, кад се мора посаветовати с парламентом. Има две године како стање у Турској и јужној Јевропи задаје велику бригу свима јевропским силама. Одавно се Турска управљала по уговорима, на којима су велике силе суделовале. Најновији велики догађаји поништише те уговоре. Најновији рат изазвао је нов руско-турки аранжман. Не само да је правично, него је и нужно испитати садање одношаје и одредити шта треба да се догоди. Влада није хтела истицати никакве сметње; она је желила да дотични аранжман буде базиран на руско-турском уговору и да тај уговор буде басис конгреском пословању. То не беше просто питање о форми. Ми не разумемо ову тешкоћу што је настала и сажаљевамо је. Ми смо учинили све што се могло. Жао нам је што није изишао повољан резултат. Сад пак треба да промислимо о положају земље као велике силе и то с гледишта, с кога су њени интереси аранжирани заједно с осталима силама јевропским. Ми морамо такође промислити и о нарочитим интересима Инглиске и о томе, да ли ће Инглиска те интересе бранити конференцијом или другим чиме.

ДОПИСИ.

С пута 2 марта. 1878. По случају мог прогонства, ни сам вам могао јавити грозни случај, који се случио у Тишковцу 33 марта. Прво свега треба прибележити како је 22 марта млади официр миролац, находећи се на постоји Стрмичкој јутром рано одпутовао на Грахово Турцима, у друштву 4 војника и 4 жандара и једним трубачем. Цељ његова путовања неизвестна је, и ако се он задржавао цео дан у турском логору. К вечеру један буљук низама допратио га је до Стожишта, где исти Турци и преноћише.

Јутром рано они се спустише кроз Дунер у тишковачку долину и изненадно нападоше на дрваре, који уранише у Вилицу да насјеку дрва за потребу кућау. Турци нападоше на њих те посјекоше неколицину. Тај грозни случај народ доводи до нагађања, да је у свези са одласком аустријског официра, које би таким поступањем изазвао сада као буди речено интервенцију аустријску, али ја се неслажем тјем, и ако су извјестни напори владе и бирократије да уђу у Босну и да се тамо наједу масних залогаја. Барона Родића политика, па била она њему озгоре диктирана, врло је мршава. Нису ниска средства, јака полуга да се остваре њихове идеје против туђег права, нити пут који води и ако незаконитој жељи насилничког освајања. Строгост на граници, прогнанства свих оних који су им тјем сумњичања као противници њихових несретних намјера, разни агенти као шуровање с Турцима, све то уједно неће покренути народно начело противеће се анексији њиховој. Усрећите ваше поданике, пак тек онда можете зачимати таке замишљаје.

Ево вам једног историчког факта, вашег кукавног политизирања. У Лиди почетком фебруара власти призиваху старешине кућне бјегунаца, те им стављаху питања: колико им треба блага кад би се повратили у Босну? колико алата за радњу? колико сјемена? Шта и колико за грађење колибах? па и таких сличних питања, затим по једну форинту у руку те приложи крст или подпиши се на некакву артију. — Артија та није друго до молба на цара да присвоји Босну. Лиепа игра да није грозна и смјешна, но опет треба вам доказати, да немају вриједности таких подписи. — Једну сличну скупштину сазвао је и Узелац у обровцу на којој су били бјегунци находећи се у том котару. Питања иста он је ставио као политичке власти и свршио купећи подписе, затим понио у Задар, ваљда да је триумфално преда барону Родићу на даље путовање, и то као противност Тишковачких законитих скупштинских закључака. Мучитесе сплеткарите, али како се свршило па и по вашу, може вам грозно — народи нису стока, кадли тадли они доживу до самосазнања. —

При свршетку могу вам јавити и то, да су се сви католици Граховски, на позив њиховог паше ђуке Шарића повратили на Грахово, само остадоше неки Шарића приврженици, који иду по народу, те савјетују и друге да се враћају, али бадава. Чете су на окупу, и мирно очекују свршетак замршеног положаја, осим чете Лаврића и ђоне Дрежњака, који избавивши се десето мјесечне аустриске тавнице, сакупише чету, те по Дунаву раде; неки дан ударише на турке и разбише их неколико од Лиевна. Подробности тешко је добити, јер рекао би, да им је намера дубље у Босну спуштати се.

Из бивше Шајкашке (*Комуналне школе.*) Као што је читаоцима овог цењеног листа познато, не давно зађе државни школски подинспектор бачкободрошке жупаније г. Грефор, па свуда по целом шајкашком баталијону, (изузимајући само једну школу у Госпођинци господина Мито Пејића, која се само с тога одржала као верозаконска, што се налазаше у школ. згради, која у грунтовници на црквено општинском имену стоји) по комунали нам постојеће српске вероисповедне школе одузе нам све школ. зграде, и школ. фундације, а сврх свега закле све српске учитеље пред новоизбраним општ. школ. поглаварствима као комуналне учитеље.

Елем од данас може у школе наше ићи и Србин и Шваба и Мађар и лутеран и Рус и назаренин и Чивут, и какве год хоћеш вере и народности деца.

Учитеља за оваке школе, неће више бират наше општине, него ће га именовати мађарско министарство просвете. Дакле неће се гледати како се крсти, и каква му крвца у жилама ври, но само на способност (учит. квалификацију) па сад које вере и народности био да био учитељ — то није твоја знати и разумети Србине! Доста ти је то, да га мораш плаћати.

Одсад са учењем школ. деце у науци вере, и у црквеном појању, неће комунални учитељи никаква посла имати; ово ће по смислу наставног закона, дужан и обвезан бити дотични парох односеће се вероисповеди предавати.

А као што нам је познато, да наше свештенство ову дужност неће безплатно хтети обављати то нека се црквене општине наше надају, опет новом терету који ће им на врат пасти.

Тако исто и обављање осталих црквених обреда, а наиме: опевање самртника са свештеником и појање недељом и празником у цркви, неспада комуналним учитељима у дужност и за ово ће морати одсада свуда црквене општине нарочите певце држати — или ако желе, да им мест. општински учитељи и на даље ову дужност обављају, морају им годишњи хонорар из црк. благајне одредити. Све нов терет ,иза терета, па и онако измождену грбачу рајину.

Дакле као што Хрвати у Хрватској, Славонији и Срему српске школе покомуналише, исто тако ево сад започеше и Мађари овде с нама чинити и радити.

Како чујемо, свуда се наши српски православни одбори мушки држаше и комуналисању својих школа законито опираше.

С похвалом споменути морамо школ. одборнике ђурђевчане, за које с поуздане стране чусмо, да се момачки држаше, своје верозаконске школе — своју српску зеницу, достојанствено браниће; а за шк. фонд разложно доказиваше да га је Србин граничар крвавим знојем и трудом својим основао и да онда у оно време, кад се исти фонд подизао, није ни било у целом шајкашком батаљону никоје вере и народности до ли чисто српске.

С тог свечано захтеваше, да се речени фонд, као искључива својина и властити иметак срп. пр. црквене општине у рукама срп. школ. одбора остави, да овај као позвани орган, по смислу уредбе срп. нар. школе од г. 1872. 4-ти део §. 126. а и на даље с њим рукује.

Али сви ови лепи законски разлози и основни наводи ватрени ђурђевчана, као и вапаји осталих наших храбрих граничара у сви 14 општина, чујемо да осташе глас вапијућег у пустињи.

Државни школски поднадзорник у име најновије уредбе Ђ. Величанства од 16. окт. 1877 г. прогласи наше конфесионалне школе свуда по целој области бившег шајкашког баталијона, за комуналне.

Чусмо да се све наше црквене општине листом спремају, да надлежној епархиској школ. власти због наваличног комунисања своје школе, и неправичног одузимања школ. зграде и фондова поднесу свечане протесте, на основу којих ће она посредством највише управе срп. народних школа, код краљ. угар. мин. Богочасти захтевати, да се одузети верозаконски тип и карткер нашим школама поврати, и да се исте са школ. фондовима под управом наши црквено школски општина и на даље оставе. Да ли ће ови протести наших општина, сада после већ свршеног чина — пожеланог успеха имати или не, ако живи и здрави будемо, видићемо.

НОВИ САД 25. марта. Белешку у прошлом броју „Заставе“ о истрази вођеној у пакрачкој и горњокарловачкој препарандији овим попуњавамо. Истрагу нису водили изасланици заједнице, владин и савета, него сваки засебно, по инштрукцији коју је који од

у време редње, али обична угљена цедила мало помажу, него су много боља енглеска гвоздена.

Данас се пије силна содна вода, ал одо то доба и има ужасно много слабости желуца у тих људи, па најгоре је то, што многи мисли, да се содном водом одо тога зла лечи, а оно се све већма увађује.

Најпосле има научењака, који доказују, да за човека и није пиће, као што има животиње, која не треба пића. И доиста, они, који од воћа, зеља ил млека живе, не морају окусити воде, јер је у томе довољно и то најчистије, кроз иљаде иљада најситнијих ситанаца, филтара прочишћене. За то у време редње, у којој се пијаћа вода окривљује, најбоље чине они, који пресне воде не окусе, ако немају здраве. —

Најпосле што се самог пића тиче, има се навести: да при јелу не ваља пити, ни воде ни ичега, јер при јелу желудац топлоте треба, и не ваља расхладити га; и треба да је сок желучев тада јаки, а пиће га разлије и ослаби, те не може ону кашу да ваљано изради. Не ваља ни одмах иза јала пити, него тек на 3 ил 4 сата после јела, кад је желудац свршио свој рад. Лонци се перу, кад се јело из њих испразни. Најбоље је напити се воде пре јела, на ште срце. То желудац боље окрепи него ракија.

Пиће воде чини пријатним хладноћа и свежост. Најбоља вода чим застоји, угрије се и буде отужна. У источних народа је пиће устајане воде казна само за грешнике у паклу. Ни једне чаше неће нико попити, ако није оног часа с чесме ил бунара донешена. Најбоља је вода 6—8°R, та разгали и оснажи; топлија од 10°R бљутава је, а хладнија од 5°R преладна је и озледи зубе и грло и сме се само по један гутљај узети. Лагано пиће по гутљај, пријатно је, и разгаљује; нагло пиће, по читаву велику чашу на једаред у желудац сасути, врло је опасно, особито јако замореном. Опасност је у томе: што је не само желудац препун жила и крви, него и сва околина његова, јетра, слезина, опона и други дробови, те ко много прехладна пића на њих баци, стегну се од хладноће све жилице и силна крв застане и навали на околна оруђа, па их загуши, или се расчупа жила од напона, на слабом месту те се пролије крв, које на мозгу може на место да убије. Још више је случајева, да се од хладна пића остане на место мртав са узећа срца, или у грчеви, као од колере; многом букне хладна грозница, која после за дуго остане; другом, спремљеном за јектику иза хладног напоја ова букне; има неки промукне и остане без гласа. Тим сладоледи и пића из леда силне осакате и убију.

Има људи, који су навикли чудо воде ил друга пића липати, по 10 и више литара на дан, има их исто онако халави на пиће, као оне изелице на јело. И то је увек болест, и по здравље све штетније, јер се тиме само узалуд муче она оруђа у телу, која морају то да на поље избацају. Такови људи имају непрестано неку ватрицу у трбуху, која их вуче, да непрестано хладно пиће у се липају. Такови часом добију пролив, који их јако обори и догоди се, да их стегну грчеви, који их још већма измуче и најпосле главе дођу. Претеривање у пићу хладне воде свалило је и Присница оца нове лекарије водом пре времена у гроб, исто, као што пиће по 20 и више чаша вруће воде по бањама неког на место убије.

Најпосле неда строг пост ни свесна здравствена наука ни најчистије воде ни по мање пити без потребе, за то, што сва сувишна вода мора одмах на поље из тела да се избаци, те тим се она оруђа, срце, плуће, кожа, а особито бубрези само узалуд и тим више море, што ко више воде у се лије. С тога су сви који и по мање воде чешће пију незгодни за рад и за напор, јер морају као и они натрпати јелом да више предишу, а тим се пре заморе. Све што се попије, то у крв улази, у жиле, а тамо нема празна места, да се оно лако сложи, него се напну жиле и мора срце да више теже бије и плуће да више и теже дишу, док се курталишу. Пажљиве газде добро знају, колико сваки онај радних мање рада сврши, који више пића треба, па не воли га; и не мари ни за коња ни вола, који много пију, зна да не издржи онолико рада ни напора, као онај, који мање пића треба. Само краву музару и вола на пустари воли, што више пију, за то даје и соли, да би више пили, јер крава више млека даје, ал и то је на штету ваљаности млека, јер је тим водерије, и на штету снаге у крави, јер пре изда; а волови сољени више лоја набацају, али само на доброј паши, иначе опадају. Ал ових призрења у људи нема, него, што ко више без нужде пије, то је по њега горе; ако је на пољу хладно, то већма мори бубреге, ако ли је топло, кожу, и већма се зноји, а тим је већма подложан и назебу и многој другој невољи. Кожа у човека треба да је сува, чврста, сјајна; а који без нужде пију, у њих је због непрестане влаге, као у вечитој бањи, те омлитаве у њој и жиле и живци, стражари и коморџије у телу. Још се на влажну кожу тело више него што треба исхлађује, па и тим трошм те мора и то јелом и пићем да се накнађава, чиме се и јела и пића узалуд траће, па ако богатима не шкоди трећење, јер воле, да што више јела и пића кроза се пуштају; ал шкоди морењем оних животних оруђа, што особито оне који су по себи слабији пре у гроб свали, а ни јакима века не продужи, него, ако оно доникле и однесу без вреда, опет и њима начини крај сила пре, него што би им без тога био.

Тако је сувишно пиће и воде као и сувишно трпоње јела шкодљиво, горе него, кад би ко своју собу лепо очистио и опајао и онда покупљену сву прашину опет по соби и по оним намештајима разбацио, да опет чисти и паје и оне намиштаје да таре и дере.

Толико је нужно било овде навести о води и о пићу.

(Наставиће се.)